سنڌاءُ

ايڊيٽوريل 04

راءِ ۽ تبصرا

همسريءَ ۾ همسفر تي 05

سماجيات

جديديت پڄاڻان دور جو رڙيون ڪندڙ انسان .... ڊاڪٽر غفور ميمڻ 6

ڪردستان جي آزاديءَ لاءِ وڙهندڙ دوشيزائن جي نانءُ .... ڊاڪٽر پيار علي جتوئي 9

غير اخلاقي رويا ۽ ڇڙواڳي .... سرمد ڪوسو 11

مستقبل لاءِ پلاننگ .... عبدالقادر ڪوڪر 12

انساني ارتقا جو جاري سفر .... عذير عابد 13

ادب

مهتاب اڪبر راشدي .... مسلم شميم 14

ڊاڪٽر قدوس شيخ جي ياد ۾ .... عبدالنبي سومرو 17

ويچ مَ ٻُڪي ڏي الا چڱي مَ ٿيان .... راشد شر 19

ٽريولاگ

لوئر ميوزيم ۾ مونا ليزا سان ملاقات .... اعجاز منگي 21

انٽرويو

موسيقار، محقق ۽ شاعر محمد قاسم ماڪا .... زاهده ابڙو 23

تاريخ

ملڪ توتا خان ڪلمتي، چوڪنڊي قبرستان .... امين جويو 28

سلسليوار ناول

رنگ گرهڻ .... ضراب حيدر 31

قانون

ڪوڙي ايف آءِ آر ۽ ان جي سزا .... عامر درازي 34

اکري سئو وکري

شاهه لطيف بيت، پهاڪو، مختصر ڪهاڻي، نظم 35

ڪهاڻيون

پوئين بينچ تي وينل ماڻهو .... زيب سنڌي 36

آئون توکي مرڻ نہ ڏيندس .... مسافر هاليپوٽو 37

تعويذ .... جاويد عباسي 38

رپورٽ

بيڪن هائوس پرائمري اسڪول ۾ شاهه عبداللطيف ڀٽائي جو ڏينهن .... قمر ٽگڙ 41

پروفائل

تحريم اعوان .... اقبال بلوچ 42

شاعري ۽ شعور (نظم، غزل، گيت، نثري نظم) 43

ڪتابن تي تبصرو

آئون ڪو جاڻان پنڌ ڪيچ جو/چنڊ مان ۽ رولاڪيون .... عبدالغني شر/مخدوم آسيہ قريشي 45

آرٽ ڪارنر

آرٽ .... عبدالمالڪ چنا 46

Regd. No: 3160-A

ماهوار مئگزين

همسري

حيدرآباد

A.B.C CERTIFIED

مئنيجنگ ايڊيٽر:
ڊاڪٽر شمس صديقي

ايڊيٽر:
زاهده ابڙو

جوائنٽ ايڊيٽر:
ارم محبوب

سب ايڊيٽر:
لطيف گاد

خصوصي عيوضي:
محمد راهب ڳاهو

سوشل ميڊيا ڪوآرڊينيٽر:
علي ڪهاوڙ

مئنيجر مارڪيٽنگ:
غلام سرور (شيخ سنڌي)

سرڪيوليشن مئنيجر:
قمر ٽگڙ

ڪمپوزنگ:
سليم سولنگي

ڊيزائن ۽ لي آئوٽ:
رابيل عزيز

سول ڊسٽريبيوٽرز:
شاهه لطيف نيوز پيپر ايجنسي

آفيس ائڊريس:
بي -49 شريف اسڪوائر
حسين آباد حيدرآباد سنڌ.

فون: 022-3820363
فيڪس: 022-3820363
اِي ميل: humsari.sindh.pk@gmail.com
ويب سائيٽ: www.humsari.com

Volume: 05
Number: 11
November 2019
Regd. No: 3160-A Copr.

قيمت: =/100 رپيا

هي پرچو زاهده ابڙو
خوشبو پرنٽنگ پريس حيدرآباد تان
ڇپائي پڌرو ڪيو.

Regd. No: 3160
ماھوار مئگزين
همسري
حيدرآباد

ايڊيٽوريل

صوبن وچ پاڻيءَ جو تڪراري مسئلو وفاق کي ڪمزور ڪري رهيو آهي

پاڪستان جي وجود ۾ اچڻ کانپوءِ اها ڳالهه واضح نظر اچي ٿي ته وفاق کي طاقتور بڻائڻ بجاءِ اندران کان ڪمزور ڪرڻ جي مسلسل ڪوشش ڪئي وئي آهي. ان ۾ پنجاب صوبو ٻين صوبن جي مٿان حاوي رهيو آهي ۽ وسيلن جي ورڇ ۾ ناانصافيءَ جي ڪري ننڍا صوبا پنجاب تي پروسو نٿا ڪن. سنڌ ۽ پنجاب جي وچ ۾ پاڻيءَ جي ورڇ مسلسل هڪ مسئلو بڻيل آهي، ڇو ته سنڌ جي جاگرافيائي بيهڪ جي ڪري ڪيس پاڻيءَ جو حصو نه رڳو آخر ۾ ملي ٿو، پر زراعت ۽ ٻين گهرجن کي پوري ڪرڻ لاءِ جيڪا ان جي گهرج آهي ان کان علاوه ان کي انڊس ڊيلٽا جي ضرورت پوري ڪرڻ لاءِ ۽ ايڪو سسٽم کي بحال رکڻ لاءِ به فريش واٽر جو حصو گهرجي ٿو جيڪو 10 ملين ايڪڙ فوٽ آهي ۽ اهو حصو انگريزن جي دور کان وٺي رکيل آهي، پر پاڪستان ٺهڻ کانپوءِ ايوب جي مارشلائي دور ۾ پنجاب پنهنجا ٽي درياءَ بياس، راوي ۽ ستلج انڊيا کي وڪڻي ڏيئي ڇڏيا، جنهن جي نتيجي ۾ سنڌو درياءَ تي پوري پاڪستان جي آبپاشيءَ جي ضرورت کي پوري ڪرڻ جو دٻاءُ پئجي ويو. وفاق پاڻيءَ جا جيڪي به ميگا پراجيڪٽ جوڙيا آهن اهي گهڻو ڪري پنجاب جي مفادن کي پورو ڪن ٿا، جنهن ۾ منگلا ڊيم جو پرجڻ به شامل آهي. معاهدي مطابق ڊيم ان وقت ڀريا ويندا جڏهن پاڻي سر پلس هوندو، پر هڪ رپورٽ مطابق پاڻي گهٽ هجڻ جي صورت ۾ ڊيم ڀريا وڃن ٿا ۽ پوءِ ان جو جمع ٿيل پاڻي ان وقت ضايع ڪيو وڃي ٿو جڏهن پاڻي سر پلس هوندو آهي جيڪا ڳڻتي جوڳي ڳالهه آهي. هاڻي صورتحال اها آهي ته ڊيلٽا ۾ ساليانه 10 ملين ايڪڙ فوٽ پاڻي ڇوڙ نه ٿيڻ ڪري بدين ۽ ٺٽي ضلعي جون زرعي زمينون ڪلراٺجي ويون آهن ۽ زمين هيٺ پاڻي کارو ٿي چڪو آهي جيڪو اتان جي مقامي آباديءَ لاءِ زهر جو ڪم ڏيئي رهيو آهي.

18 آڪٽوبر تي چشما جهلم ڪئنال تي 25 ميگا واٽ بجلي پيدا ڪرڻ جي منصوبي لاءِ ارسا جي ڊائريڪٽر محمد خالد ادريس رانا اين او سي جاري ڪري ڇڏيو آهي، جنهن تي سنڌ پنهنجو اعتراض ڏيکاريو ته چشما جهلم ڪئنال تي اهڙو ڪوبه منصوبو نٿو جوڙي سگهجي. ڇو ته اها بين الصوبائي ڪئنال آهي ۽ اها ارسا جي اختيار ۾ نٿي اچي. جيڪڏهن صوبن وچ ۾ پاڻيءَ جو ڪوبه تڪراري مسئلو اڀري ٿو ته ان کي سي سي آءِ يا نيپرا ۾ ئي طئي ٿيڻو آهي. جيڪڏهن اهي ادارا به تڪرار کي طئي نٿا ڪري سگهن ته پوءِ صوبا ڪورٽ وڃي سگهن ٿا. سوال اهو ٿو پيدا ٿئي ته جڏهن به سنڌو درياءَ جي پاڻيءَ جي ورڇ ٿئي ٿي، نوان ڪئنال ٺاهيا وڃن ٿا يا سنڌو مٿان بجليءَ جا نوان منصوبا جوڙيا وڃن ٿا انهن ۾ صوبن جي آئيني ۽ قانوني اختيارن کي نظر انداز ڇو ٿو ڪيو وڃي ۽ آئيني ۽ قانوني طريقي سان جنهن باڊيءَ وٽ جيڪي اختيار آهن انهن ادارن جي بجاءِ ان جو استعمال ٻين ادارن کي ڇو ٿو ڏنو وڃي؟ جيئن ته قانون جي نفي ڪرڻ سان يا قانون کان مٿانهون ٿي فيصلا ڪرڻ سان انارڪيءَ واري صورتحال پيدا ٿئي ٿي نه رڳو ايترو پر ننڍن صوبن جو عوام پنجاب کي شڪ جي نظر سان ڏسي ٿو جيڪو سنڌن مفادن کي مستقل ڌڪ هڻندو رهيو آهي. ان جو ڪجهه فائدو وقتي طور تي ته ضرور پنجاب کي ٿي سگهي ٿو، پر جيڪڏهن ڊگهي عرصي واري صورتحال ۾ انهن سيني شين جو تجزيو ڪبو ته خبر پوندي ته صوبن جي وچ ۾ نفرتون وڌي رهيون آهن ۽ وفاق ڪمزور ٿي رهيو آهي.

چشما جهلم ڪئنال جي تعمير 1967ع ۾ شروع ٿي ۽ 1971ع ۾ مڪمل ٿي، هي اهو دور هو جڏهن پاڪستان ۾ آئين کان مٿانهون فيصلو ڪري ون يونٽ لاڳو ڪيو ويو جڏهن اها غير آئيني حڪومت هئي ته ان جا فيصلا به غير آئيني هئا. هيءَ ڪئنال ان وقت به تڪراري هئي ۽ اڄ به تڪراري آهي. ڇو ته سنڌ کي اهو خدشو هو ته سي جي ڪئنال جنهن کي فلڊ ڪئنال جي حيثيت ۾ جوڙيو ويو آهي پنجاب ان کي پورو سال وهائي سگهي ٿو، پر ان وقت جي حڪومت جي يقين ڏيارڻ کانپوءِ معاملا طئي ٿي ويا، پر پنجاب 1973 ۾ ان ڪئنال ۾ فلڊ نه هجڻ باوجود به پاڻي هلايو هو.

هن وقت اهم ڳالهه اها آهي ته ڀلي سنڌ جو پاڻي بجلي گهر کي هلائڻ لاءِ استعمال ٿئي ٿو يا نه، پر هڪ تڪراري ڪئنال تي غير آئيني ۽ غير قانوني بجلي گهر جو لڳائڻ ۽ ان ۾ ارسا جي ڊائريڪٽر جو اين او سي جاري ڪرڻ جنهن کي اهو اختيار ئي ناهي، جيڪڏهن ادارن ۾ اختيارن جو غلط استعمال ٿيندو رهيو ته اهو سلسلو مسلسل جاري رهندو. ان لاءِ سنڌ حڪومت کي به پنهنجي عوام جي حقن جي حفاظت لاءِ آئيني ۽ قانوني قدم کڻڻ جي ضرورت آهي. صرف سنڌ اسيمبليءَ ۾ ٺهراءُ پاس ڪرڻ سان سنڌ جي عوام جا مسئلا حل ٿي نه سگهندا. ان لاءِ سنڌ سرڪار کي قومي اسيمبلي ۽ ان کان علاوه جنهن به فورم تي آئيني طور پنهنجو ڪيس وڙهي سگهي ٿي ان تي ڪيس پنهنجو آواز بلند ڪرڻ کپي. ڇو ته سنڌ جو عوام ڪين چوندي پنهنجن حقن جي حفاظت ۽ پنهنجن وسيلن تي پنهنجي اختيارن لاءِ ايوان ۾ موڪلي ٿو. جيڪڏهن سنڌ سرڪار انهن غير آئيني ۽ غير قانوني قدمن کي روڪي نه سگهي ته سنڌ جي عوام اندر سنڌ سرڪار لاءِ به بغاوت جو جذبو جاڳي سگهي ٿو.

همسري ۾ همسفر ٿي
آءُ وڻنديون خيال دل جا

خط جي متن سان ايڊيٽر جو متفق هجڻ ضروري نہ آهي

آغا نور محمد پٺاڻ/اسلام آباد

همسري آڪٽوبر 2019 جو پرچو اسلام آباد ۾ قائم ”پاڪستاني ٻولين جي لائبريري“ ۾ مليو، هن دفعي بہ رسالي جي اعليٰ معياري ڇپائي ۽ مواد ڏسي دل ڏاڍي گد گد ٿي. هن دفعي اوهان جي يونيورسٽين ۾ نياڻين جي غير محفوظ هجڻ متعلق ادارتي نوٽ نهايت وقتائتو هو، اهڙي قسم جا واقعا اسان جي ادارن جي بد انتظامي ۽ تهذيبي قدرن جي زوال جي نشاندهي ڪن ٿا. ان کان اڳ واري شماري ۾ اردو جي مشهور شاعر ۽ اڪادمي ادبيات پاڪستان جي اڳوڻي چيئرمين ”افتخار عارف“ جو تفصيلي انٽرويو اوهان شايع ڪيو جنهن سان مون سالن جا سال گڏ ڪم ڪيو آهي. هو اردو ادبي برادريءَ جو نهايت اهم نالو آهي. سنڌ ۾ رهندڙ اردو دانشورن جي انٽرويوئن جو اهو سلسلو مون کي ڏاڍو وڻيو، ان سان سنڌ جي ان مستقل آبادي جي خيالن جي خبر پوي ٿي ۽ ڊائلاگ جي صورت پيدا ٿئي ٿي. منهنجي اها بہ گذارش آهي تہ ڪراچي، حيدرآباد ۽ سکر ۾ رهندڙ ڪڇي، ڪاٺياواڙي، ميمڻ ۽ گجراتي برادرين سان بہ ان قسم جا رابطا هجڻ کپن ۽ ڪراچي، حيدرآباد ۾ ميمڻ برادريءَ تجارت ۽ صنعت ۾ وڏو مقام رکي ٿي. هونئن بہ ميمڻي ٻولي سنڌي ٻوليءَ جو لهجو آهي ۽ اڄ بہ ڪڇ، ڀڄ، ڪاٺياواڙ ۽ گجرات ۾ سنڌي ٻولي جو اهو لهجو ڳالهايو وڃي ٿو. هن شماري ۾ حيدر علي لغاري جي متعلق شوڪت اڄڻ جو ”ٻت ڪيرائڻ وارو مضمون“ ڏاڍو دلچسپ نظر آيو، اسان جي دوست يوسف سنڌيءَ جو ”عمر خيام“ جي متعلق مضمون پڙهي اندازو ٿيو تہ 800 سال اڳ واري دور ۾ اسان جا عالم هڪ ئي وقت شاعر، سائنسدان، حڪيم، طبيب، تاريخدان ۽ رياضي دان هوندا هئا. سليم چنا صاحب جو طارق اشرف متعلق مضمون پڙهي ”سهڻي“ رسالو ياد آيو جنهن سنڌ جي ادبي ۽ صحافتي ڪيتر ۾ انقلاب آندو هو، پر افسوس جو اسان وٽ ماڻهن جي موڪلائي وڃڻ سان گڏ انهن جا رسالا ۽ ادارا بہ وفاق ڪري وڃن ٿا. اسان جي سوسائٽي ۾ اڃان تائين رسالن جي مستقل بقا جو ڪوبہ نظام قائم نہ ٿي سگهيو آهي. هن دفعي سنڌ ۾ هندو برادري جي مسئلن تي اوهان جي پينل ڊسڪشن ڏاڍي چڱي هئي ان طريقي سان تعليم، صحت، بيروزگاري ۽ سماجي قدرن جي زوال تي بہ لڳاتار ان قسم جا گروپ ڊسڪشن جاري رکڻ گهرجن. منهنجي صلاح آهي تہ اوهان سنڌ جي ضلعي ۽ صوبائي وڏن عملدارن خاص طور تي سيڪريٽري صاحبن جي ڪارڪردگيءَ جي متعلق بہ انهن جا انٽرويو ڏيو ۽ انهن کان انهن جي ڪارگذاري پڇو تہ هو اربين رپين جي بجيٽ مان عوام کي ڪهڙو فائدو پهچائين ٿا. اهڙي طريقي سان سٺي ڪارڪردگي رکندڙ آستادن کي بہ پذيرائي ملڻ گهرجي. صبا قيوم لغاري جي ارد گرد جي ماحول متعلق ٿاهيل پينٽنگون ڏاڍيون پسند آيون.

***

زاهد حسين ٽنيو/اڳڙا

آڪٽوبر 2019 جو همسري وقت سر مليو. همسري اهو واحد رسالو آهي جيڪو سنڌ جي ماڻهن جي درد جي عڪاسي ۽ ترجماني ڪري ٿو. همسري سنڌ جي ماڻهن جو درد محسوس ڪري انهن جو آواز بڻجي اڀري رهيو آهي. سڀئي اڳ جيان سهڻو هو، ايڊيٽوريل، دوستن جا رايا بہ سهڻا هئا. شوڪت اڄڻ صاحب، يوسف سنڌي، سليم چنا، سرمد غني، مدهوش مير، اعجاز منگي، حفيظ چانڊيو، ضراب حيدر جو مواد سونهن ۾ سانڍڻ جهڙو هو. ادل سومرو جو غزل، قاضي منظر حيات، حسن پنهيار ۽ سيني جي شاعري سهڻي هئي.

***

اويس امداد جروار/سنڌڙي

همسري سنڌ جو خوبصورت رسالو آهي، جيڪو ڪافي وقت کان سنڌي ادب لاءِ جاکوڙ ڪندو پيو اچي. همسري رسالو اسان جي ڪاليج جو دوست سانگي شبير ڪنير آڻيندو آهي، مهيني جي شروعات کان ئي پڇا ڳاڇا ۾ هوندو آهيان تہ ڇا هن مهيني جو همسري آيو آهي يا نہ. اسان جي ڪاليج جا ڪيترائي شاگرد همسري کي ڏسندا آهن، پر آئون دوست کان وٺي گهر وڃي پڙهندو آهيان، اميد آهي تہ همسري اسان کي بہ نصيب ٿيندو رهي.

***

ڪرم فقير ”ڪافي“/ماتلي درگاهہ اوتو شريف

همسري تمام بهترين رسالو آهي، تمام گهڻي چاهہ سان خريد ڪري پڙهندا آهيون. ڪجهہ مواد مطلب تہ شاعري لکي موڪليندا آهيون، پر افسوس جو اسان جي موڪليل شاعري کي توهان جي رسالي ۾ جاءِ نہ ملي سگهندي آهي. الائي ڇو؟ شاعري بہ تمام معياري ۽ ميرٽ کان گهٽ نہ هوندي آهي.

***

منور علي ”منور“ ڪيهر/ڳوٺ آڪاٽي لاڙڪاڻو

ايڊيٽر ماهوار همسري حيدرآباد عرض تہ ناچاقيءَ سبب ٻہ ٽي مهينا همسري ۾ غيرحاضري لڳي وئي. دراصل هن وقت منهنجي پڙهڻ ۽ لکڻ جي رفتار گهٽجي وئي آهي. همسري جو وقت سر مطالعو نٿو ڪري سگهان تنهنڪري خط لکي ۽ مواد موڪلي ناهيان سگهيو. همسري هر مهيني وقت سر پنهنجي پوري آب ۽ تاب سان نڪرندو ۽ پهچندو رهي ٿو. هن وقت همسري جي همسري ڪرڻ ڏاڍو مشڪل آهي. دعا آهي تہ همسري اڃان بہ ڪاميابين جا مرحلا طئي ڪندو. همسري جي ساري سٽ کي ساراهڻ ڪانسواءِ رهي نٿو سگهجي.

***

سانگي شبير ڪنير/ڊگري ڪاليج سنڌڙي

همسري مئگزين کي گهڻي وقت کان پڙهندو اچان. شروع ۾ همسري ميرپورخاص مان وٺندو هئس. هاڻي پياري دوست عبدالغني شر جي معرفت اسان واري پوسٽ آفيس تي ملي ويندو آهي، همسري ملڻ کانپوءِ گهر ايندي ئي منهنجون ڀينرون همسري هٿن مان ڦري وٺنديون آهن. هو پورو مهينو هن جون منتظر هونديون آهن. جڏهن همسري کي پڙهي بس ڪنديون آهن تہ پوءِ مون کي ملندو آهي. پوءِ آئون خاموشيءَ سان ڪمري ۾ وڃي همسري کي ايڊيٽوريل کان پڙهڻ شروع ڪندو آهيان. آڪٽوبر واري پرچي ۾ حڪيم عمر خيام جون رباعيون، سنڌي ادب جو دلير ليکڪ طارق اشرف، زاهده ابڙو جو هندو ڪميونٽي سان انتها پسندي واري رويي بابت پينل ڊسڪشن، تعليمي ادارا مافيائن جو ڳڙهہ بڻيل آهن ان بابت ايڊيٽوريل پسند آيو. ٻيو زندگي جا راز، سنڌ ۾ هن وقت غربت جي شام غريبان لٽل آهي ۽ نائلا رند کان نمرتا ڪماري تائين حفيظ چانڊيو جو ليک عاليشان آهن. ساقي ابڙو ۽ هالار سولنگي جون ڪهاڻيون ۽ شاعري بهترين لڳيون.